

Останній листок (збірник)
О. Генрі

Шкільна бібліотека української та світової літератури
О. Генрі (1862–1910) – псевдонім Вільяма Сіднея Портера, одного з найпопулярніших класиків світової літератури. Комуś потрібно написати тисячі сторінок, щоб створити геніальний твір, а комуś потрібен для цього лише клаптик паперу. Саме на клаптику паперу банківський службовець Портер, засуджений на три роки за нестачу грошових коштів, створив у в'язниці своє перше оповідання під псевдонімом О. Генрі, надихнувшись історіями співкамерників. А далі було близько 280 новел, роман «Королі і капуста», численні фейлетони.

Його твори – це маленькі історії простих людей: клерків, продавчинь, невідомих художників, дрібних авантюристів, фермерів, навіть волоцюг... Лаконічність викладу, тонкий гумор, незвичайність сюжету і завжди непередбачувана розв'язка уже більше ста років привертають увагу читачів до малої прози О. Генрі, великого письменника «маленьких людей».

О.Генрі

Останній листок

Долоня Тобіна

Якось Тобін і я поїхали вдвох на Коні-Айленд. У нас було чотири долари на двох, а Тобіну треба було розв'язатись. Його кохана Кеті Магорнер з графства Сліго, виїхавши три місяці тому до Америки, пропала. При ній були сотня доларів власних заощаджень і сотня, виручена від продажу Тобінової спадщини, що складалась з маленького будиночка і одної свині. Після того як Тобін одержав листа, в якому вона писала, що виїжджає до нього, про неї не було більше жодної чутки. Тобін давав об'яви в газетах, але дівчина не знайшлась.

Так от, поїхали ми з Тобіном на Коні-Айленд, гадаючи, що різні атракціони і запах смажених зерен кукурудзи розвіють тугу серця в його грудях. Але Тобін був важкодум, і журба міцно вселилася в нього. Він скреготав зубами, дивлячись на повітряні кулі, він проклинав кіно і, хоч жодного разу не відмовився від пропозиції випити, все ж таки з презирством відвернувся від лялькового театру і ладен був побити всіх фотографів.

Тоді я повів його на одну з бічних алей, де атракціони були трохи менш настирливими. Біля невеличкого, шість на вісім футів, балагана Тобін зупинився, і щось людське з'явилося у його погляді.

- Тут, - каже він, - я розвію свою журбу. Чудова хіромантка з-над ріки Нілу дослідить долоню моєї руки, і мені буде відомо, чи трапиться те, що має трапитись.

Тобін вірив у всілякі прикмети і надприродні явища. Він мав тверді переконання відносно таких речей, як чорні коти, щасливі номери і прогнози погоди в газетах.

Ми увійшли в цей чудесний курятник, де для таємничості були розвішані червоні простирадла і малюнки рук, на яких лінії перехрещувались, як рейки на залізничному вузлі. Напис над дверима повідомляв, що в цьому курятнику сидить мадам Зозо, єгипетська хіромантка. Мадам була гладка жінка в червоному джемпері з вигиптованими на ньому закарлючками і чудернацькими звірами. Тобін дає їй десять центів і простягає руку. Вона піднімає його руку - рідну сестру копита ломової коняки - і дивиться, чи не прийшов він бува за підковою.

- Чоловіче, - каже мадам Зозо, - лінії вашої кінцівки показують...

- Це зовсім не нога, - перебиває її Тобін. - Звичайно, вона не дуже красива, але перед вами моя долоня.

- Лінії показують, - каже мадам, - що у вашому житті було нещастя. І воно не останнє. Гора Венери, - чи, може, це просто синець від каменя, - показує, що ви закохані. Ви мали клопіт, причиною якого була ваша кохана.

- Це вона про Кеті Магорнер згадує, - голосно шепоче Тобін, нахилившись до мене.

- Я бачу, - каже хіромантка, - багато журби та нещастя через когось, кого ви не можете забути. Я бачу лінії, які вказують на літеру «К» і літеру «М» у її імені.

- Чуєш, - каже мені Тобін, - чуєш, що вона говорить?

- Стережіться, - веде далі хіромантка, - темного чоловіка і світлої жінки: вони принесуть вам неприємності. Дуже скоро ви поїдете водою і зазнаєте фінансової втрати. Я бачу лінію, яка принесе вам щастя. Є чоловік, який увійде в ваше життя і приверне до вас фортуна. Коли ви його побачите, ви пізнаєте його по кривому носу.

- А ім'я його там не позначене? - питає Тобін. - Було б зручніше привітатись до нього, коли він почне навалювати мені щастя.

- Його ім'я, - каже хіромантка, прикидаючись замисленою, - не написане лініями, але вони показують, що воно має бути довгим і в ньому повинна бути літера «о». Я нічого більше не можу сказати. Бувайте здорові! Не загороджуйте двері.

- Дивно, звідки вона все це знає, - каже Тобін по дорозі на пристань.

Коли ми проштовхувались біля воріт, якийсь негр зачепив запаленою сигарою Тобіна за вухо і почались неприємності. Тобін вдарив його по шиї, жінки

завершали, і мені довелося витягати його з натовпу, поки не з'явилась поліція. Тобін завжди буває в небезпечному настрої, коли задоволений собою.

Ми повертались пароплавом, і коли почули оклик:

«Кому потрібні послуги офіціанта?», – Тобін спробував відгукнутися, відчуваючи бажання вихилити кухоль пива, але, обмацавши кишені, з'ясував, що вони порожні. Хтось зацікавився його грішми під час бійки. Так ми і сиділи з сухими горлами на лавах, слухаючи, як італійці вигравали на скрипках на палубі. Як би там не було, настрої у Тобіна був гірший, ніж коли ми виїжджали.

На лаві, що напроти поручнів, сиділа молода жінка з волоссям майже білого кольору і вдягнена так, як одягаються пасажирки шикарних автомобілів. Проходячи повз неї, Тобін ненароком зачепив її за ногу і, оскільки він завжди дуже люб'язний з дамами, коли буває напідпитку, спробував зняти свого капелюха, щоб вибачитись. Але замість того збив капелюх з голови, і вітер здув його за борт.

Тобін повернувся назад і сів, а я вирішив глядіти за ним, бо нападці сипались на нього одна за одною. У таких випадках у нього звичайно з'являлось бажання побити того з присутніх, хто був найкраще одягнений, а зараз він міг би навіть спробувати захопити команду над пароплавом.

Коли раптом Тобін хапає мене за руку і каже схвильовано:

– Джоне, ти знаєш, що ми зараз робимо? Ми ідемо водою!

– Нічого, – кажу я. – Заспокойся. Через десять хвилин пароплав пристане.

– Глянь, – каже він, – на цю біляву жінку, що сидить он там. А пам'ятаєш негра, який припик мені вухо? А хіба не втратив я гроші? Там було аж долар шістдесят п'ять центів.

Я думав, що він просто підсумовує свої невдачі, щоб розбушуватися, діставши для цього підходяще виправдання, як це звичайно роблять усі люди, і тому спробував переконати його, що всі ці невдачі – просто дурниці.

– Слухай, – каже Тобін. – Тобі не дано сприймати дар пророкування або розуміти чудеса тих, ким рухає натхнення. Що сказала тобі дама-хіромантка по моїй руці? Тепер це проходить перед твоїми очима. «Стережіться, – сказала вона, – темного чоловіка і світлої жінки: вони принесуть вам неприємності». Хіба ти забув про того негра, хоч і він одержав трохи неприємностей від мого стусана? Чи можеш ти показати мені світлішу жінку, ніж та блондинка, через яку мій капелюх упав у воду? І де, нарешті, той долар шістдесят п'ять центів, які були в моїй жилетці, коли ми вийшли з тиру?

Здавалося, що коли розставити події, як це зробив Тобін, вони дійсно підтверджували правильність провіщення, але, на мою думку, такі нещастя могли спіткати кожного на Коні-Айленді навіть без будь-якого втручання з боку хіромантії.

Тобін підвівся і почав походжати по палубі, пильно придивляючись до пасажирів своїми маленькими червоними очима. Я спитав його, що за причина цих маневрів: ніколи не знаєш, що Тобін має на думці, поки він не почне це здійснювати.

– Слід тобі знати, – каже він, – що я чекаю порятунку, який обіцяли мені лінії моєї долоні. Я шукаю кривоногого чоловіка, який має принести щастя. Це єдине, що нас врятує. Джон, чи бачив ти коли у своєму житті більшу банду чортових прямоносих?

Пароплав причалив о пів на десяту, ми вийшли і попрямували в місто по Двадцять другій вулиці. Тобін ішов без капелюха.

На розі вулиці під газовим ліхтарем стояла людина і дивилась поверх рейок надземної залізниці на місяць. Це був високий чоловік, порядно вдягнений, з сигарою у зубах, і я помітив, що його ніс, подібно до змії, робив два вигини між переніссям і кінчиком носа. Тобін також відразу помітив його, і я почув, як важко він став дихати, наче кінь, з якого знімають сідло. Він підходить прямо до цього чоловіка, і я разом з ним.

– Добри вечір вам! – каже йому Тобін.

Чоловік виймає з рота сигару і видавлює з себе дружне привітання.

– А чи не скажете ви нам ваше ім'я і дасте нам цим змогу встановити його розміри? – питає Тобін. – Можливо, нам доведеться з вами познайомитись.

– Мое ім'я, – ввічливо каже чоловік, – Фріденхаусман – Максимус Г. Фріденхаусман.

– Довжина підходяща, – каже Тобін. – А чи не вживаєте ви при написанні «о» де-небудь на протязі вашого імені?

– Ні, не вживаю, – каже чоловік.

– А можете ви написати його з літерою «о»? – стурбовано довідується Тобін.

– Якщо ваша совість дозволить вам, – каже носач, – і якщо ви не маєте нахилу до іноземних мов, ви могли б, щоб вдовольнити себе, всунути цю літеру у передостанній склад.

– Дуже добре, – каже Тобін. – Перед вами Джон Малоун і Даніель Тобін.

– Дуже приємно познайомитись, – каже чоловік вклоняючись. – А тепер, оскільки я ще не зрозумів, нащо вам було скликати нараду з питань правопису на розі вулиці, можливо, ви наведете якісь розумні виправдання вашої вільної поведінки.

– За двома ознаками, – відповідає Тобін, пояснюючи йому, – які ви назвали у відповідності з тим, що єгипетська хіромантка прочитала на долоні моєї руки, ви покликані компенсувати мене щастям за лінії турбот, що ведуть до негра та блондинки, якій наступили на ногу на пароплаві, не кажучи вже про фінансову втрату в розмірі долара шістдесяти п'яти центів. Досі все збувалося.

Чоловік кинув курити і глянув на мене.

– Може, ви хочете запропонувати якісь поправки до цієї заяви, чи й ви в однаковому стані? По вашому вигляду я вважав, що ви могли б за ним доглядати.

– Ніяких, – відповідаю я, – крім того, що на вигляд ви, як одна підкова схожа на іншу, схожі на щастя, провіщене моему другові. Якщо ні, я не знаю, що й казати, – мабуть, брешуть лінії Тобінової руки.

– Обидва ви один одного варті, – каже носатий чоловік, шукаючи очима полісмена. – Я одержав величезну насолоду від розмови з вами. На добраніч.

Промовивши це, він засовує в рота свою сигару і поспіхом переходить на другий бік вулиці. Але Тобін не відстає від нього і тримається з одного боку, а з другого – крокую я.

– Що це? – дуже голосно питає він, зупиняючись на тротуарі і зсуваючи капелюх на потилицю. – Ви йдете за мною? Я вже сказав вам, що дуже радий був познайомитись. Але тепер єдине моє бажання – позбутися вас. Я йду додому.

– Ідіть собі, – каже Тобін, погладжуючи його рукав. – Справді, ідіть собі додому. А я сидітиму перед дверима вашого будинку, поки ви не вийдете ранком. Бо тільки від вас залежить зняти з мене прокляття негра, блондинки і фінансової втрати у долар шістдесят п'ять центів.

– Дивна галюцинація, – говорить чоловік, звертаючись до мене як до більш поміркованого психа. – А чи не краще було б вам забрати його додому?

– Слухайте, чоловіче, – кажу я йому. – Даніель Тобін зараз, як і завжди, при своєму розумі. Може, його думки трохи безладні, так це з тої причини, що він випив достатньо, щоб схвилюватись, але не достатньо, щоб заглушити голос розуму. Він робить тільки те, що підказують йому його категорії мислення та забобони, про які я вам усе поясню. Сказавши так, я виклав йому факти про даму-хіромантку і про те, як підозра впала на нього як на знаряддя щасливої долі.

– Тепер зрозумійте, – закінчив я, – мою позицію у цьому порушенні громадського спокою. Як видно з моїх пояснень, я друг мого друга Тобіна. Легко бути другом багатого, бо він платить; неважко бути і другом бідного, бо тоді ви від подяк стаєте гордовитим і ваші портрети, на яких ви зображені з відром вугілля і сиротою в кожній руці, всюди друкують. Але найважчим випробуванням дружніх почуттів є справжня дружба з дурнем від народження. А це саме те, що я зараз роблю, бо, на мою думку, з долоні моєї руки не прочитаєш іншої долі, крім тої, яка була туди вписана державою мого кайла. І хоч ви маєте на своєму носі найбільший горб у Нью-Йорку, я сумніваюсь, чи змогли б навіть усі віщуни, які практикують в цій галузі, видоїти з вас хоч краплю щастя. Але лінії на Тобіновій руці ясно вказують на вас, і я допомагатиму йому, доки він не переконається, що з вас нічого взяти.

Тоді чоловік раптом почав реготати. Він сперся на стіну будинку і довго реготав. Потім він поплескав мене і Тобіна по плечах і взяв кожного попід руку.

– Це моя помилка, – говорить він. – Хіба міг я сподіватись, що на розі вулиці зі мною трапиться така приємна і чудова пригода? Мені здавалося, що ви не варті уваги. Тут зовсім близьенько є невеличке кафе, підходяще для того, щоб розважитись з такими цікавими людьми. Ходімо туди, вип'ємо і побалакаємо про марність безумовного. Говорячи так, він завів нас із Тобіном у задню кімнату бара, замовив випивку і заплатив за неї. Ми запалили сигари, і він дивився на нас, як на рідних братів.

– Треба вам знати, – каже цей посланець долі, – що моєю професією є те, що зветься літературою. Я виходжу ночами з дому і блукаю, шукаючи особливостей характеру в людях і істини в небесах, що над нами. Коли ви мене зустріли, я роздумував про надземну залізницю у зв'язку з головним світилом ночі. Тут швидко залишаєш поезію та мистецтво: місяць – не більше як нудне, безживне тіло, що механічно рухається. Але це лише особисті думки, бо література має свої окремі закони. Я сподіваюсь написати книгу, у якій поясню дивні речі, які я відкрив у житті.

– Ви збираєтесь всунути мене у книжку! – каже Тобін, обурюючись. – Мене – у книжку?

– Ні, я цього не зроблю, – каже чоловік, – бо ви не уміститесь поміж обкладинки. Ні. Найкраще, що я можу зробити, – це одержати від вас насолоду самому, бо ще не прийшов час зламати обмеження друку. Ви виглядали б фантастичним типом. І все одно тільки я сам мушу випити цю чашу насолоди. Але дякую вам, хлопці, повірте, я справді вдячний.

– Ваше базікання, – каже Тобін, дмухаючи через свої вуса і б'ючи кулаком по столу, – це тільки огидні випадки проти мого терпіння. З вашого кривого носа було обіцяне щастя, але ви приносите не більше плодів, ніж барабанна паличка. Ви нагадуєте зі своїми книжними балачками вітер, що дме крізь дірку. Певна річ, тепер я подумав би, що долоня моєї руки збрехала, але, оскільки виявилися правдою негр і блондинка, і...

– Помовчте, – каже довгов'язий чоловік. – Хіба ви заблудитесь через мою фізіономію? Мій ніс зробить все, що у його можливостях. Наповнимо знову ці склянки, бо видатні характери мусять бути добре змочені, вони швидко псуються в сухій моральній атмосфері.

Так от, цей літератор зробив, на мою думку, добре, охоче розплатившись за все в той час, коли наш з Тобіном капітал був остаточно вичерпаний пророцтвами. Але Тобін вважав себе скривдженим і, хоч він пив спокійно, його очі наливались кров'ю.

Через якийсь час ми вибрались звідти, бо була вже одинадцята година, і постояли трохи на тротуарі. Тоді чоловік сказав, що йому час повертатись додому, і запросив нас іти разом з ним. Так ми пройшли два квартали і попали у провулок, вздовж якого тягнулися цегляні будинки з високими ганками і залізними огорожами. Чоловік підійшов до одного з них і глянув на верхні вікна, які вже були темні.

- Це і є моє скромне помешкання, - каже він. - За всіма ознаками я починаю думати, що моя дружина пішла спочивати, і тому я рискну виявити трохи гостинності. Я хотів би, щоб ви зайшли до нижньої кімнати, де ми обідаємо, і перекусили. Там знайдеться трохи смачної холодної качки, сир і пляшка або дві елю. Заходьте, будь ласка, і їжте, бо я перед вами в боргу за розвагу.

Наші з Тобіном апетит і совість були схильні прийняти цю пропозицію, хоч Тобіну з його забобонами важко було повірити, що саме кілька склянок спиртного і холодна закуска являють собою щастя, обіцяне у відповідності з лініями на його долоні.

- Спускайтеся вниз цими сходами, - каже чоловік з кривим носом, - а я піду у верхні двері і відчиню вам. Я скажу новій дівчині, що працює в нас на кухні, приготувати вам каву. Як на молоду ірландську дівчину, що прибула до Америки лише три місяці тому, - Кеті Магорнер чудово готує каву. Заходьте, - каже чоловік, - а я зараз пошлю її до вас.

Дари волхвів

Один долар вісімдесят сім центів. Це було все. Із них шістдесят центів - монетками по одному центу. Вона відвойовувала кожную монетку, торгуючись із бакалійником, зеленярем, м'ясником так запекло, що аж вуха палали від мовчазного осуду її скупості, викликаній надмірною ощадливістю. Делла тричі перелічила гроші. Один долар вісімдесят сім центів. А завтра Різдво.

Що було діяти - хіба впасти на стару, потерту маленьку кушетку і заплакати. Так Делла і зробила. З цього маємо дійти повчального висновку, що життя складається із сліз, зітхань, усмішок, причому зітхання переважають.

Поки господиня переходить поступово від першої стадії до другої, огляньмо її господу. Мебльована квартира за вісім доларів на тиждень. Не можна сказати, що вона зовсім убога, але щось спільне з цим поняттям, безперечно, має.

Внизу, у вестибюлі, скринька для листів, у щілину якої не ввійшов би жоден лист, і кнопка електричного дзвоника, з якої жодному смертному не пощастило б витиснути ніякого звуку. На дверях була ще прикріплена картка з написом «М-р Джеймс Діллінгем Янг».

Слово «Діллінгем» розтягнулось на всю довжину в той недавній час процвітання, коли власник цього імені одержував тридцять доларів на тиждень. Тепер він заробляв тільки двадцять доларів, і літери в слові «Діллінгем» поблякли, немовби серйозно замислились, чи не скоротитись їм до скромного, без претензій «Д». Та хоч коли містер Джеймс Діллінгем Янг, приходячи додому, піднімався у свою квартиру на верхньому поверсі, його завжди зустрічав вигук «Джимер!» і гарячі обійми місіс Джеймс Діллінгем Янг - її ви вже знаєте як Деллу. А це й справді так гарно!

Делла перестала плакати і провела пуховкою по щоках. Вона стояла біля вікна, сумно дивлячись на сірого кота, який прогулювався по сірому паркану в сірому дворі. Завтра Різдво, а в неї тільки долар і вісімдесят сім центів, щоб купити подарунок Джимові! Вона місяцями економила буквально кожен цент, і ось це все, що вдалося зібрати. За двадцять доларів на тиждень далеко не заїдеш. Витрати були більші, ніж вона розраховувала. Витрати завжди більші. Тільки долар і вісімдесят сім центів, щоб купити подарунок Джимові! Її Джимові! Багато щасливих годин провела вона, роздумуючи, що б таке подарувати йому на Різдво. Щось особливе, рідкісне, коштовне, хоч трохи гідне високої честі належати Джимові.

Між вікнами кімнати стояло трюмо. Можливо, вам ніколи не випадало дивитися в трюмо у восьмидоларовій мебльованій квартирі. Дуже худа і дуже рухлива людина, спостерігаючи швидко зміну своїх відображень у його довгих та вузьких дзеркалах, може дістати досить точне уявлення про свою зовнішність. Делла була струнка, і їй пощастило опанувати це мистецтво.

Вона раптом одійшла од вікна і зупинилась перед дзеркалом. Очі її сяяли, як діаманти, але за якихось двадцять секунд лице втратило свої кольори. Вона хутенько висмикнула шпильки і розпустила своє довге волосся.

У подружжя Джеймс Діллінгем Янг було дві речі, якими вони дуже пишалися. Одна – це золотий годинник Джима, що належав колись його батькові та дідові, друга – волосся Делли. Якби цариця Савська жила в будинку навпроти, Делла часом, помивши голову, сушила б своє волосся біля вікна, щоб затьмарити блиск оздоб і коштовностей її величності. Якби цар Соломон був швейцаром у будинку, де вони жили, і зберігав би всі свої скарби в підвалі, Джим, проходячи повз нього, завжди діставав би свій годинник, щоб побачити, як Соломон рве собі бороду від заздрощів.

Прекрасне волосся Делли розсипалось каштановими хвилями, сяючи, мов струмені водоспаду. Воно спадало нижче її колін і вкривало, наче плащем, майже всю її постать. Потім вона знову, нервуючи і поспішаючи, підбрала його. Завагавшись, постояла якусь мить нерухомо, і дві чи три сльози впали на потертий червоний килим.

Мерщій надіти старенький коричневий жакет і старенький коричневий капелюшок! Махнувши спідницею, Делла кинулася до дверей і вибігла з дому на вулицю, а в очах у неї ще поблискували діамантовими краплями сльози.

Вона зупинилась перед дверима з вивіскою: «М-м Софроні. Найрізноманітніші вироби з волосся». Делла вибігла на другий поверх і спинилася, переводячи дух, серце її швидко билось. Мадам Софроні була здоровенна білява жінка з сухими манерами.

– Чи не купите ви мое волосся? – спитала Делла.

– Я купую волосся, – відповіла мадам. – Зніміть капелюшок, треба подивитися, що за товар.

Знову заструменів каштановий водоспад.

– Двадцять доларів, – сказала мадам, звично зважуючи в руці волосся.

- Давайте мерщій, - промовила Делла.

Дві години після цього пролетіли на рожевих крилах - вибачайте за банальну метафору. Делла бігала по крамницях, шукаючи подарунок Джимові.

Нарешті знайшла. Безперечно, ця річ була створена для Джима, і тільки для нього. Нічого схожого не було в жодній іншій крамниці, вона вже все перевернула там догори дном. Це був платиновий ланцюжок для кишенькового годинника, простий і строгий, він привертав увагу коштовністю матеріалу, з якого був зроблений, а не мішурним блиском - саме такими мають бути всі гарні речі. Він навіть був гідний годинника. Побачивши його, Делла відразу дійшла думки, що ланцюжок повинен належати Джимові. Він був такий, як Джим. Скромність і гідність - ці якості були у них обох. За ланцюжок довелося заплатити двадцять один долар. У Делли лишилося ще вісімдесят сім центів, і вона поспішила додому. З таким ланцюжком Джим у будь-якому товаристві зможе дістати свій годинник, глянути, котра година, бо хоч який чудовий був той годинник, а Джим іноді дивився на нього крадькома, бо висів він не на ланцюжку, а на старому шкіряному ремінці.

Коли Делла повернулася додому, її захоплення трохи вщухло, натомість з'явилися передбачливість та розсудливість. Вона дістала щипці для завивання, запалила газ і почала виправляти спустошення, вчинені великодушністю та любов'ю. А це завжди надзвичайно важка праця, дорогі друзі, велетенська праця.

За сорок хвилин її голова вкрилася дрібними кучериками і Делла стала дуже схожою на хлопчиська, що втік з уроків. Довгим, уважним і критичним поглядом вона глянула на себе в дзеркало.

«Якщо Джим не вб'є мене з першого погляду, - подумала, - то, глянувши вдруге, скаже, що я схожа на хористку з Коні-Айленда. Але що, що могла б я зробити з одним доларом і вісімдесятьма сімома центами?!»

О сьомій годині кава була готова, а гаряча сковорода стояла на плиті, чекаючи, коли на ній смажитимуться котлети.

Джим ніколи не спізнювався. Делла затиснула в руці платиновий ланцюжок і сперлася на краєчок стола біля входних дверей. Невдовзі вона почула його кроки внизу на сходах і на мить зблідла. Вона мала звичку звертатися до Бога з коротенькими молитвами з приводу всяких життєвих дрібниць і тепер швиденько зашепотіла:

- Господи, зроби, будь ласка, так, щоб я все ще сподобалася йому!

Двері відчинилися, Джим увійшов і причинив їх. Його худе обличчя було заклопотане. Бідолаха, в двадцять два роки він мав годувати сім'ю! Йому давно треба було купити нове пальто, і рукавичок у нього не було.

Джим увійшов і завмер, наче сетер, що збирається кинутися на перепелицю. Його очі спинилися на Деллі, в них був вираз, якого вона не могла зрозуміти, і їй стало страшно. Це не були ні гнів, ні здивування, ні докір, ні жах - жодне з тих почуттів, яких вона могла сподіватись. Він просто пильно дивився на неї, і на обличчі у нього був отой дивний вираз.

Делла зіскочила з столу і кинулась до нього.

– Джиме, милий, – вигукнула вона, – не дивись так на мене! Я обстриглась і продала волосся, бо я б не пережила, якби нічого не змогла подарувати тобі на Різдво. Воно знову виросте! Ти ж не гніваєшся, ні? Я повинна була це зробити. Волосся у мене росте дуже швидко. Поздоров мене з Різдвом, Джиме, і будьмо щасливі. Ти ж навіть не знаєш, який гарний, чудовий подарунок я приготувала для тебе!

– Ти обстригла волосся? – насилу спитав Джим так, наче він не міг усвідомити цього очевидного факту, хоч його мозок напружено працював.

– Обстригла і продала його, – відповіла Делла. – Але ж я тобі все одно подобаюсь? Я ж така сама, тільки з коротким волоссям!

Джим здивовано оглянув кімнату.

– То виходить, твого волосся вже нема? – спитав він з якимсь безглуздим виразом.

– І не шукай його, не знайдеш, – відповіла Делла, – кажу ж тобі: я його продала – обстригла і продала. Сьогодні Свят-вечір, Джиме. Будь зі мною ласкавий, це ж я зробила для тебе. Можливо, волосся на моїй голові і можна було б перелічити, – в її голосі раптом прозвучала глибока ніжність, – але ніхто й ніколи не зможе виміряти мою любов до тебе! Смажити котлети, Джиме?

І Джим раптом наче прокинувся від важкого сну. Він обняв свою Деллу. Будьмо скромні – відвернімося на якихось десять секунд і займемося чимось іншим. Подумаймо, наприклад, яка різниця між вісьмома доларами на тиждень і мільйоном на рік? І математик, і мудрець дадуть неправильні відповіді. Волхви принесли коштовні дари, але серед них не було одного. Цей туманний натяк ми роз'яснимо пізніше.

Джим витяг з кишені свого пальта пакуночок і кинув його на стіл.

– Зрозумій мене правильно, Делл, – сказав він. – Ніяка стрижка, ніякі нові зачіски не примусять, щоб я розлюбив тебе, дівчинко. Але розгорни цей пакунок – і ти зрозумієш, чому я спершу трохи розгубився.

Білі спритні пальчики розірвали мотузку й папір. Пролунав крик захвату, а на зміну йому – ой леле! – прийшли, як то буває тільки в жінок, потоки сліз та зойки. Довелось негайно вдатися до всіх заспокійливих засобів, які тільки були в господаря квартири.

Річ у тому, що на столі лежали гребінці, набір гребінців – бічні й задній, – якими Делла давно любилася на одній з бродвейських вітрин. Чудові гребінці, справжні черепахові, прикрашені по краях дрібними коштовними каменями, і саме того відтінку, що пасував би до її волосся. Гребінці коштували дорого, вона знала це, і її серце давно вже нило від того, що не було ніякої надії купити їх. Тепер вони належали їй, але де ж ті коси, що їх прикрасили б ці довгождані гребінці.

А проте вона міцно притисла їх до грудей, підвела нарешті затуманені сльозами очі, всміхнулась і промовила:

– У мене дуже швидко росте волосся, Джиме!

Делла підскочила, як ошпарене котеня, і вигукнула:

– О Господи!

Джим ще не бачив свого чудового подарунка. Вона хутенько подала йому на долоні ланцюжок. Матовий коштовний метал, здавалося, засяяв відбитим світлом її гарячої і щирої радості.

– Ну, правда ж гарний, Джиме? Я обнишпорила все місто, поки знайшла його. Тепер ти можеш дивитись, котра година, хоч сто разів на день. Дай-но мені свій годинник. Я хочу побачити, який вигляд він матиме з ланцюжком.

Але Джим не послухався – він ліг на кушетку, заклав руки під голову і всміхнувся.

– Делл, – сказав, – давай сховаємо свої подарунки до іншого часу. Вони занадто гарні, щоб так зразу ними користуватись. Я продав годинник, щоб купити тобі гребінці. А тепер, гадаю, пора смажити котлети.

Волхви, ті, що принесли дари немовляті в яслах, були, як ви знаєте, мудрі люди, надзвичайно мудрі люди. Вони винайшли звичай робити різдвяні подарунки. Бо вони були мудрі, і дари їхні були мудрі, не виключено, що їх можна було навіть замінити, якщо траплялися два однакових подарунки. А я розповів вам нічим не примітну історію про двох дурненьких дітей, які жили у восьмидоларовій квартирі і зовсім немудро пожертвували одне для одного найдорожчими своїми скарбами. Але до відома мудреців наших днів слід сказати, що з усіх, хто робив подарунки, ці двоє були наймудріші. З усіх, хто приносить і приймає дари, наймудріші тільки такі, як вони. Це всюди так. Вони і є волхви.

Жертви любові

Коли любиш Мистецтво, ніякі жертви не здаються надто великими. Це передумова. Наше оповідання приведе нас до відповідного висновку цієї передумови і в той же час покаже, що сама та передумова – неправильна. Для логіки – це новина, а як літературний прийом він, можливо, не набагато старіший за Великий Китайський мур.

Джо Лерребі, палаючи пристрастю до образотворчого мистецтва, прибув з рівнин Середнього Заходу, де ростуть вікові дуби. У шість років він намалював картину, на якій зобразив міську водокачку і відомого городянина, що йшов повз неї. Цей результат, плід творчих зусиль, вставили в раму й вивісили у вітрині аптеки поряд з качаном кукурудзи, зерна в якому складали непарне число рядків. Коли Джо минуло двадцять років, він

зав'язав широким бантом краватку, склав своє добро в маленький пакуночок і вирушив до Нью-Йорка.

Ділія Керузерс жила на Півдні в селі серед соснового лісу і так багатообіцяюче справлялася з шістьма октавами фортепіанної клавіатури, що родичі зібрали досить грошей, аби вона могла поїхати «на Північ» і там «завершити музичну освіту». Вони не могли передбачити, що... але саме про це ми й розповімо.

Джо та Ділія зустрілись у студії, де молодь, що вивчала живопис і музику, збиралась, бувало, щоб побалакати про світлотіні, про музику, про Вагнера, творіння Рембрандта, картини, шпалери, Вальдтейфеля, Шопена, Улонга...

Джо та Ділія покохали одне одного, або закохались одне в одного, – як вам більше до вподоби, – і невдовзі побралися, бо (дивись вище) коли любиш Мистецтво, ніякі жертви не здаються надто великими.

Містер і місіс Лерребі почали хазяйнувати у квартирі, яку вони найняли. Це була квартира у відлюдному місці, загублена так далеко, як ля-дієз на самісінькому лівому кінці клавіатури. Вони були щасливі: Мистецтво належало їм, а вони одне одному. І от моя порада багатим молодим людям: продай усе, що маєш, і гроші роздай бідним... можна швейцарові, щоб пізнати насолоду жити в такій квартирі із своїм Мистецтвом і своєю Ділією.

Мешканці таких квартир, певна річ, підпишуться під моїм твердженням, що тільки вони справді щасливі. Якщо в домі панує щастя, він не може бути тісним. Хай перевернута шафа замінює вам більярд, хай камінна дошка править за трюмо, письмовий стіл – за спальню, умивальник – за піаніно. Хай хоч усі чотири стіни, коли їм заманеться, зійдуться, аби для вас і вашої Ділії лишилося трохи місця. Але якщо в вашому домі нема щастя, то хай він буде великий і просторий, щоб ви могли ввійти через Золоті Ворота, повісити свого капелюха на мис Гаттерас, пальто – на мис Горн і вийти через Лабрадор.

Джо вивчав живопис у класі самого великого Меджистера. Ви, звісно, чули про нього. Бере він за навчання багато, а вчить мало чому, певно, це і принесло йому славу майстра ефектних контрастів. Ділія навчалась у Розенштока – ви знаєте, яку славу здобув цей порушник спокою фортепіанних клавішів.

Молоді були дуже щасливі, доки мали гроші. Так воно завжди буває... але не буду цинічним, їхня мета була певна і ясна. Джо в найближчому майбутньому мав навчитися малювати такі картини, щоб за право придбати їх старі джентльмени з ріденькими бакенбардами і товстими гаманцями в його майстерні били один одного обушками по голові. Ділія ж повинна була так опанувати Музику, а потім стати такою байдужою до неї, щоб, побачивши вільні місця у партері чи в ложах, захворіти горлом і лікувати його омарами в особистих апартаментах, відмовляючись вийти на сцену.

Але найкращим, на мою думку, було саме їхнє життя в маленькій квартирі: палкі й тривалі бесіди вечорами після повернення з уроків; приємні обіди вдвох і легкі сніданки; обмін честолюбними прагненнями, коли кожне мріяло про успіхи другого, про те, щоб допомогти йому і дати натхнення; і –

вибачте мені мою безпосередність – бутерброди з сиром та маслини об одинадцятій вечора.

Однак час минав, і прапор Мистецтва схилювся. Так іноді трапляється навіть тоді, коли прапороносець цього не хоче. Все йшло з господи і нічого – до неї, як кажуть вульгарні люди. Не стало грошей, щоб платити за дорогі уроки містера Меджистера та гера Розенштока. Та коли любиш Мистецтво, ніякі жертви не здаються надто великими. І от Ділія заявила, що вона даватиме уроки музики і цим зароблятиме на прожиток.

Кілька днів вона шукала учнів. Нарешті одного вечора повернулася додому в піднесеному настрої.

– Джо, милий, – сказала вона радісно, – у мене є учениця. І ти знаєш, вони такі чудові люди. Генерал... генерал А. Б. Пінкні та його дочка. Це на Сімдесят першій вулиці. Такий розкішний будинок, Джо! Ти б тільки подивився на парадний вхід! Візантійський стиль – так, мабуть, ти це називатимеш. А всередині! О Джо, я ніколи раніше нічого схожого не бачила! Моя учениця – дочка генерала, Клементина. Вона мені відразу дуже сподобалась. Таке тендітне створіння, вдягнута в усе біле, а які приємні, прості манери! Їй лише вісімнадцять років. Я даватиму три уроки на тиждень. Ти тільки подумай, Джо, п'ять доларів за урок! Це мене цілком влаштовує. Якщо я матиму ще двох чи трьох таких учнів, то зможу знову вчитись у гера Розенштока. Ну, милий, не хнюпся, і давай добре повечереємо!

– Тобі добре так говорити, Ділі, – мовив Джо, атакуючи ножом і сокиркою банку консервованого гороху. – А я? Чи не думаєш ти, що я збираюсь витати в сферах чистого мистецтва, поки ти бігатимеш на заробітки? Ні в якому разі, присягаюсь кістками Бенвенуто Челліні! Я, мабуть, зможу продавати газети або брукувати вулиці і приносити додому кілька доларів.

Ділія підійшла й обняла його за ший.

– Джо, милий, який ти дурненький у мене! Ти повинен продовжувати своє навчання. Це ж не означає, що я кидаю музику і йду на якусь іншу роботу. Коли я веду уроки, я й сама вчусь. А за п'ятнадцять доларів на тиждень ми зможемо жити так чудово, як живуть мільйонери. І не думай кидати навчання у Меджистера.

– Гаразд, – сказав Джо, дістаючи голубий салатник у формі черепашки. – Але все-таки дуже прикро, що тобі доводиться давати уроки. Це не мистецтво. І все ж ти, кохана, просто молодчина.

– Коли любиш Мистецтво, ніякі жертви не здаються надто великими, – промовила Ділія.

– Меджистер похвалив небо на тому етюді, що я малював у парку, – сказав Джо. – А Тінкл дозволив мені повісити два етюди в його вітрині. Може, й пощастить продати один, коли його побачить який-небудь підходящий ідіот з грошима.

– Я певна, що пощастить, – ніжно мовила Ділія. – Ну, а тепер дякуватимем долі за генерала Пінкні та цей шматок телятини.

Весь наступний тиждень подружжя Лерребі снідало рано. Джо захопився етюдами при ранковому освітленні, які він робив у Центральному парку, і о сьомій годині Ділія з ніжностями, заохоченнями та поцілунками виряджала його, нагодувавши сніданком. Мистецтво – вимоглива кохана. Джо тепер звичайно повертався додому аж увечері о сьомій годині.

Наприкінці тижня Ділія, стомлена, але повна ніжної гордості, урочисто поклала три банкноти по п'ять доларів на маленький (вісім на десять дюймів) столик, що стояв посеред вітальні (вісім на десять футів).

– Клементина іноді засмучує мене, – сказала вона трохи стомлено. – Боюсь, що вона мало працює над вправами, і мені часто доводиться повторювати одне й те саме по кілька разів. Крім того, завжди цей білий одяг, він наганяє на мене нудьгу. Але генерал Пінкні – чудовий старий! Якби ти тільки знав його, Джо. Він удівець, я тобі, здається, казала, іноді заходить, коли ми з Клементиною сидимо за роялем, стоїть і куйовдить свою сиву цапину борідку.

«Ну, як справи з шістнадцятими і тридцять другими?» – завжди питає. Джо, а якби ти бачив панелі в їхній вітальні! А килимові порт'єри! Клементина трохи покашлює. Сподіваюсь, що вона міцніша, ніж можна судити по її зовнішності. Я справді прив'язалась до неї: вона така ніжна і так добре вихована. Брат генерала Пінкні був колись послом у Болівії.

Але ось Джо, наче граф Монте-Крісто, вийняв десять доларів, потім ще п'ять, два та один – чотири справжнісінькі повноцінні банкноти – і поклав їх поряд із заробітком Ділії.

– Продав акварель з обеліском якомусь чоловікові з Пеорії, – проголосив він приголомшливу новину.

– Не жартуй! – вигукнула Ділія. – Невже з Пеорії?!

– Так, так, уяви собі. Якби ти його бачила, Ділі. Гладкий чоловік у шерстянім кашне і з зубочисткою. Він побачив етюд у вітрині Тінкла і спочатку вирішив, що то вітряк. Навіть замовив мені ще один – олією, щоб забрати його з собою: вид Лекуонської товарної станції. А що твої уроки музики! Ну, звичайно, щось спільне з Мистецтвом вони мають.

– Я така рада, що ти й далі працюєш у своїй галузі, – палко промовила Ділія. – Ти неодмінно доб'єшся успіху, мій милий. Тридцять три долари! У нас ніколи раніше не було стільки грошей. Сьогодні на вечерю у нас будуть устриці.

– І філе-мін'йон з шампіньйонами, – додав Джо. – А де виделка для маслин?

Наступної суботи ввечері Джо прийшов перший. Він поклав свої вісімнадцять доларів на столику у вітальні і змив щось з рук – мабуть, шар чорної фарби.

Через півгодини повернулась і Ділія. Її права рука, обв'язана ганчірками та бинтами, була схожа на незграбний пакуночок.

- В чому річ? - спитав Джо після звичайного обміну ніжностями. Ділія засміялась, але якось не дуже весело.

- Клементина хотіла, щоб я після уроку покуштувала валлійські грінки. Вона така дивачка. О п'ятій годині валлійські грінки! Генерал теж був там. І ти б тільки подивився, як він кинувся по сковороду, наче у них немає слуг. Я знаю, що Клементина хворіє: вона така нервова. Готуючи ці грінки, вона ненароком хлюпнула гарячим розтопленим сиром мені на руку. Це був жахливий біль, Джо! Мила дівчинка так засмутилась! А генерал Пінкні! Джо, цей старий мало не збожеволів. Він кинувся в підвал і послав когось, - здається, кочегара, - по мазь і все що треба. Тепер уже не дуже болить.

- А це що? - спитав Джо, ніжно беручи її за руку і смикаючи за якусь білу лашміття, що стирчало з-під бинта.

- Це щось м'яке, - сказала Ділія, - на що кладуть мазь. О Джо, ти продав ще один етюд? - побачила вона гроші на столі.

- Чи я продав? - сказав Джо. - Спитай того чоловіка з Пеорії. Він забрав сьогодні свою товарну станцію і, здається, думає замовити мені ще один пейзаж у парку й вид на Гудзон. О котрій годині ти обпекла руку, Ділі?

- Здається, о п'ятій, - сумно відповіла Ділія. - Праску... тобто сир, зняли з плити приблизно в цей час. Якби ти подивився на генерала Пінкні, Джо, коли...

- Сядь на хвилинку, Ділі, - сказав Джо. Він посадив її на кушетку, сів поряд і обняв її за плечі.

- Що ти робила останніх два тижні, Ділі? - спитав.

Якусь мить вона бадьорилася, дивлячись на чоловіка очима, повними любові й упертості, пробурмотіла щось невиразне про генерала Пінкні, а потім схилила голову, і разом із потоком сліз у неї вилилась правда.

- Я не могла знайти уроки, - призналась вона. - І я б не витримала, коли б ти кинув свої заняття. Тоді я пішла прасувати сорочки в ту велику пральню, що на Двадцять четвертій вулиці. Здорово я це вигадала про генерала Пінкні та Клементину, як ти гадаєш, Джо? А коли сьогодні по обіді одна дівчина в пральні обпекла мені руку праскою, я всю дорогу вигадувала цю історію про валлійські грінки. Ти ж не гніваєшся, Джо, правда? Якби я не знайшла роботи, ти, може, і не продав би своїх етюдів тому чоловікові з Пеорії.

- Він був не з Пеорії, - поволі мовив Джо.

- Ну, це не має значення, звідки він. Який ти кмітливий, Джо, скажи, - ні, спочатку поцілуй мене, Джо, - скажи, як це ти запідозрив, що я не даю уроки музики Клементині?

- Я й не підозрював... до сьогоднішнього вечора, - сказав Джо. - І ніколи б не догадався, але сьогодні я послав з котельної наверх у пральню ганчір'я і мазь для якоїсь дівчини, якій обпекли руку праскою. Я вже два тижні працюю кочегаром у цій пральні.

– Так ти не...

– Мій покупець з Пеорії, – сказав Джо, – і твій генерал Пінкні – це тільки твори мистецтва, яке не назвеш ні живописом, ні музикою.

Обое засміялись, і Джо сказав:

– Коли любиш Мистецтво, ніякі жертви не...

Але Ділія не дала Джо закінчити, затуливши йому рота рукою.

– Ні, – мовила вона. – Просто: коли любиш...

Фараон і хорал

Сопі стурбовано засовався на своїй лаві у Медісон-сквері. Коли дикі гуси кричать, летючи по ночах високо в небі, коли жінки, які не мають котикових манто, стають привітніші до своїх чоловіків, коли Сопі починає стурбовано соватися на своїй лаві в парку, це означає, що зима не за горами.

Пожовклий лист упав на коліна Сопі. То була візитна картка Діда Мороза. Він добрий до постійних мешканців Медісон-скверу і щоразу чесно попереджає про свій прихід. На перехресті чотирьох вулиць він вручає свою візитну картку Північному вітрові, швейцарові готелю «На свіжому повітрі», щоб його пожилці могли приготуватись.

Сопі зрозумів, що настав час заснувати у своїй власній особі комітет для відшукування шляхів і заходів захисту себе від суворої природи. Саме тому він і засовався стурбовано на своїй лаві.

У думках про те, як перезимувати, Сопі не заносився високо. Він не мріяв ні про поїздку по Середземному морю, ні про сяче небо Півдня і чудові краєвиди Неаполітанської затоки. Три місяці ув'язнення на Острові – ось чого жадала його душа. Три місяці забезпеченого притулку і харчування у приймній компанії, далеко від посягань Борея та фараонів, – це було для Сопі верхом бажань.

Уже кілька років гостинна в'язниця Блеквелл була його зимовою квартирою. Як його щасливіші співгромадяни по Нью-Йорку купували кожної зими квитки до Палм Біч або на Рів'єру, так і Сопі робив свої нескладні приготування до свого щорічного паломництва на Острів. Тепер настав час для цього.

Минулої ночі три недільні газети, які він розподілив – одну під піджак, другу на ноги і третю на коліна, – не захистили його від холоду, коли він спав на своїй лаві біля фонтана в старому парку. Тому він дійшов думки, що вже час переселитися на Острів, який дасть йому бажаний притулок. Він з презирством ставився до всіх подачок міській бідності в ім'я благодійності. На його думку, закон був милостивіший, ніж філантропія. У місті були численні громадські та приватні благодійні установи, де він міг би мати потрібні йому скромні притулок і їжу. Але для такої гордої людини, як

Сопі, дари благодійності були надто обтяжливі. За допомогу з рук філантропів треба було платити якщо не грошима, то приниженням. За кожну ніч у благодійній установі треба було неодмінно платити, приймати ванну – там примушували митись, а за кожний шматок хліба домагались відповіді на різні інтимні запитання. Куди краще бути гостем закону! Там усе робиться за встановленими правилами, зате ніхто безцеремонно не лізе в особисті справи джентльмена.

Надумавши зимувати на Острові, Сопі відразу ж почав здійснювати свій задум. До в'язниці вело багато легких шляхів. Найприємніший – це розкішно пообідати в дорогому ресторані, а потім оголосити про своє банкрутство. Вас спокійненько й без усякого галасу передають полісменові, а послужливий суддя зробить далі все що треба.

Сопі підвівся з лави, вийшов із скверу й переступив асфальтове море в тому місці, де зливаються Бродвей і П'ята авеню. Він пішов Бродвеем і зупинився перед яскраво освітленим рестораном, де вечорами зосереджується найкраще з того, що можуть дати виноградна лоза, шовкопряд і протоплазма.

Сопі був упевнений у собі від нижнього гудзика на жилетці й далі вгору. Він був поголений, його піджак мав пристойний вигляд, а красиву чорну краватку подарувала йому в День Подяки дама-місіонерка. Якби йому пощастило, не викликавши підозри, дістатися до столика в ресторані, успіх був би забезпечений. Та його частина, яку буде видно над столиком, не викличе в офіціанта ніяких підозр. Смажена дичина і пляшка шаблі, думав Сопі, якраз підійдуть. Потім сир, чорна кава й сигара. Сигару треба брати не дорожче, ніж за долар. Рахунок не буде такий великий, щоб спонукати адміністрацію кафе до різких проявів мстивості, а він, задоволений і щасливий, вирушить після такої закуски в подорож до свого зимового притулку.

Але тільки-но Сопі переступив поріг ресторану, пильне око метрдотеля зупинилося на його потертих штанах і стоптаних черевиках. Сильні, вправні руки швидко повернули його і тихо виштовхнули на тротуар, врятувавши дичину від сумної долі, яка їй загрожувала.

Сопі звернув з Бродвея. Здавалося, що епікурейський шлях на жаданий Острів відрізано. Треба було вигадати інший спосіб пробратися до в'язниці.

На розі Шостої авеню його увагу привернула яскраво освітлена вітрина, де за дзеркальним склом були гарно розкладені товари. Сопі взяв камінь і пожбурих у вітрину. З-за рогу почали збігатись люди, попереду мчав полісмен. Сопі спокійно стояв, засунувши руки в кишені, і посміхався назустріч мідним гудзикам.

– Хто це зробив? – спитав задиханий полісмен.

– А чи не думаєте ви, що можу до цього бути причетним я? – промовив Сопі не без сарказму, проте дружньо, як людина, що вітає своє щастя.

Але полісмен не захотів сприйняти Сопі навіть як гіпотезу. Люди, які розбивають вітрини, не залишаються на місці для переговорів із представниками закону. Вони щодуху тікають. Полісмен побачив за півквартала чоловіка, що біг за трамваем. Він підняв свого кийка і кинувся

його доганяти. Сопі, обурений до глибини душі, поплентав далі... Друга невдача.

На протилежному боці вулиці був ресторан без особливих претензій. Туди заходили люди з великим апетитом і скромним гаманцем. Посуд і повітря в ньому були важкі, суп і скатертини – ріденькі. Сюди Сопі без перешкод провів свої викривальні черевики та красномовні штани. Він сів за столик і проковтнув біфштекс, млинці, пончики та пиріг. А потім пояснив офіціантові, що він, Сопі, і навіть найдрібніша монета – аж ніяк не друзі.

– Ну, а тепер кличте фараона, – сказав Сопі. – І поспішайте: не примушуйте джентльмена чекати.

– Ніяких фараонів! – відповів офіціант, у якого був солодкий, мов печиво, голос і очі, схожі на вишні в коктейлі. – Гей, Конє, ходи сюди!

Два офіціанти так вправно викинули Сопі, що його ліве вухо опинилося на нечутливому тротуарі. Він підвівся, суглоб за суглобом, так, як розгинається теслярська лінійка, і зчистив пилюку з одягу. Арешт видавався йому рожевою мрією. Острів знову відступив кудись дуже далеко. Полісмен, який стояв біля аптеки, що в сусідньому будинку, засміявся і пішов собі вулицею.

П'ять кварталів прошкандибав Сопі перше ніж набрався хоробрості зробити нову спробу. Цього разу трапилася така нагода, яка, на його думку, неодмінно мала закінчитися успіхом. Молода жінка, скромно і гарно вдягнена, стояла перед вітриною, зацікавлено розглядаючи встановлені там приладдя для гоління і чорнильниці, а майже зовсім поруч сперся на пожежну колонку здоровенний, зовні дуже суворий полісмен.

Сопі надумав виступити в ролі огидного і ненависного всім вуличного ловеласа. Елегантна зовнішність обраної жертви і присутність суворого фараона давали йому всі підстави сподіватися, що скоро він відчує на своєму плечі приемну руку закону і зимова квартира на маленькому затишному острові буде забезпечена для нього.

Сопі поправив подаровану дамою-місіонеркою краватку, витягнув манжети, які завжди ховались у рукавах, зсунув набакир капелюх і підійшов до молодої жінки. Підморгнув їй, кашлянув, усміхнувся і нахабно почав розігрувати банальну гидку комедію вуличного залицяння. Краєчком ока Сопі бачив, що полісмен пильно стежить за ним. Молода жінка відступила на кілька кроків і знову зосередила свою увагу на тазиках для гоління. Сопі рушив слідом за нею, нахабно став поруч, трошки підняв капелюха і сказав:

– Ах, дорогенька! Чи не хочете ви прогулятись зі мною? Полісмен усе ще стежив. Варто було скривдженій молодій жінці поворухнути пальцем, і Сопі вже мандрував би до раю на Острові, йому здавалося, що він уже відчуває приємне тепло поліцейської дільниці. Молода жінка глянула на нього, простягла руку і вхопила Сопі за рукав.

– Авжеж, Майку! – сказала вона весело. – Почастуєш пивком? Я б до тебе раніше озвалась, та фараон стежить. Молода жінка обвилася навколо враженого Сопі, як плющ навколо дуба, і вони вдвох пройшли повз полісмена. Сопі здавалося, що він приречений лишитись на свободі.

На найближчому розі він позбувся своєї супутниці і втік. Зупинився у кварталі, де ввечері розливалось ціле море світла, де однаково легкі були серця, любовні клятви і музика. Жінки в хутрах і чоловіки в зимових пальтах весело перемовлялися на холодному вітрі. Раптом страх охопив Сопі: може, хтось його заворожив від арешту? Від цієї думки Сопі мало не охопила паніка, і, проходячи повз другого полісмена, який велично стояв перед яскраво освітленим театром, він ухопився за соломинку «порушення громадського спокою».

Сопі щодуху почав горлати хрипким голосом якусь п'яну пісню. Він танцював, кричав, завивав на тротуарі і як тільки міг порушував спокій.

Полісмен покрутив кийка, одвернувся від Сопі й пояснив перехожому:

– Це один з тих іельських студентів. Вони сьогодні святкують свою перемогу над футбольною командою Хартфордського коледжу. Трохи галасу, але нічого небезпечного. Ми маємо інструкцію не заважати їм.

Безутішний Сопі припинив свої марні домагання. Невже жоден полісмен не схопить його за барки? Уява малювала йому Острів як недосяжну Аркадію. Сопі застебнув свій підбитий вітром піджак: холод ставав дедалі пронизливіший.

У тютюновій крамниці він побачив добре вдягненого чоловіка, який прикурював сигару від газового різка. Свою шовкову парасольку він залишив біля входу. Сопі ввійшов до крамниці, взяв парасольку і поволі вийшов. Чоловік, що прикурював сигару, поспішив за ним.

– Це моя парасолька, – твердо сказав він.

– Та ну? – глузливо посміхнувся Сопі, додаючи до дрібної крадіжки образу. – У такому разі вам треба було б гукнути полісмена. Я справді взяв вашу парасольку. Чому ж ви не кличете фараона? Онде він стоїть на розі.

Господар парасольки йшов уже повільніше. Сопі теж уже передчував, що й на цей раз щастя зрадить його. Полісмен зацікавлено дивився на цю пару.

– Звичайно, – сказав чоловік із сигарою, – бачите... ну, трапляються такі помилки... я... якщо це ваша парасолька, то, сподіваюсь, ви пробачите мені... я ненароком узяв її сьогодні в ресторані... якщо ви впізнали свою парасольку... я сподіваюсь, ви...

– Авжеж, це моя парасолька, – сердито промовив Сопі. Колишній власник парасольки відступив. Полісмен хутенько подався допомогти високій блондинці в манто перейти вулицю, бо за два квартали з'явився трамвай.

Сопі попрямував на схід вулицею, спотвореною ремонтними роботами. Спересердя він викинув парасольку в якусь яму, бурмочучи прокляття на адресу людей у шоломах і з кийками, йому хотілося ппастити їм у руки, а вони, здавалося, ставились до нього як до непогрішного Папи Римського.

Нарешті Сопі опинився на одній із східних авеню, де не було ні гомону, ні метушні. І рушив у напрямі до Медісонскверу, бо інстинкт, який тягне людину додому, живе навіть тоді, коли домівкою є лава в парку.

На одному дуже тихому розі вулиці Сопі зупинився. Тут стояла стара, чудернацька церква з високим шпильастим дахом. Через фіолетові шибки вікна лилося м'яке світло. Певно, органіст грав хорал, який мав виконати під час відправи в неділю, бо до вух Сопі долетіли солодкі звуки музики, і він завмер, притулившись до завитків чавунної огорожі.

Високо в небі світив спокійний місяць; екіпажів та перехожих було небагато; під карнизами сонно цвірінькали горобці – можна було подумати, що ви на сільському кладовищі. І хорал, що його виконував органіст, міцно прикував Сопі до чавунної огорожі, бо він добре знав музику з тих днів, коли в його житті були мати, троянди, плани на майбутнє, друзі, чисті думки і комірці.

Під впливом музики, яка линула із старої церкви, у зворушеній душі Сопі сталася раптова чудесна зміна. Він з жахом побачив безодню, в яку впав, ганебні дні, негідні бажання, мертві надії, втрачені здібності і ці прагнення, з яких складалося його життя.

І серце його наче у відповідь на ті нові почуття забилося дужче. Він раптом відчув у собі достатньо сил, щоб боротися з лихою долею. Він вилізе з цього бруду, він знову стане людиною, він переможе те зло, яке заповонило його. Він ще порівняно молодий, у нього є час. Треба оживити в собі давні палкі поривання і невідступно здійснювати їх. Урочисті й солодкі звуки органа зробили в його душі переворот. Завтра він піде в метушливу ділову частину міста і знайде собі роботу. Один торговець хутром пропонував йому колись місце возія. Завтра він знайде цього торговця і попросить узяти його на те місце. Він знову буде людиною. Він буде...

Сопі відчув, як чиясь рука лягла на його плече. Він швидко оглянувся і побачив перед собою широке лице полісмена.

– Що ви тут робите? – спитав охоронець закону.

– Нічого, – відповів Сопі.

– Тоді ходімо, – сказав полісмен.

– Три місяці на Острові, – виніс вирок суддя на другий день уранці.

Знайдене виправлення

Стражник прийшов до в'язничної шевської майстерні, де Джиммі Валентайн старанно шив заготовки, і відвів його до канцелярії. Там начальник в'язниці вручив Джиммі помилювання, підписане губернатором цього ранку. Джиммі взяв його зі стомленим виглядом. Він відбув близько десяти місяців з свого чотирирічного строку, а розраховував пробути у в'язниці

щонайбільше три місяці. Коли людина, що має на волі стільки друзів, як Джиммі Валентайн, попадає на відсидку, навряд чи варто навіть голити їй голову.

– Ну, Валентайн, – сказав начальник, – ви вийдете завтра вранці. Візьміть себе в руки і станьте людиною. Ви непоганий хлопець в душі. Киньте зламувати сейфи, живіть чесно.

– Я? – здивовано промовив Джиммі. – Та ж я жодного сейфа не зламав у своєму житті.

– Не зламав, – засміявся начальник, – звичайно, ні. Ану, глянемо. Як же це трапилось, що вас запроторили сюди за ту справу у Спрингфілді? Може, тому що ви не хотіли довести своє алібі, боячись скомпрометувати когось з найвищих кіл спільства? Чи це присяжні зі злості вчинили з вами таке? З вами, безвинними жертвами, завжди трапляється чи перше, чи друге.

– Я? – спитав бездоганно чесний Джиммі. – Та що ви, начальнику? Ніколи в житті я не був у Спрингфілді!

– Відведіть його назад, Кронін, – посміхнувся начальник в'язниці, – та видайте йому одяг, в якому він вийде. Відімкнете його вранці о сьомій і хай прийде сюди. Обдумайте добре мою пораду, Валентайн.

Наступного ранку о чверть на восьму Джиммі стояв у канцелярії в'язниці. На ньому був огидного крою готовий костюм та пара грубих, рипучих черевиків, які держава надає у розпорядження своїм примусовим гостям, коли звільняє їх.

Клерк вручив йому залізничний квиток та п'ятидоларову банкноту, з допомогою яких, на думку закону, він повинен був стати знову порядним громадянином та процвітати. Начальник в'язниці запропонував йому сигару й потиснув руку. Валентайна, № 9762, записали в книгах у графі «помилувані губернатором», і містер Джеймс Валентайн вийшов на сонячне світло.

Не звертаючи уваги на пташині співи, шелест зелених дерев та аромат квітів, Джиммі попрямував просто до ресторану. Там він познав перші солодкі радощі свободи у вигляді смаженого курчати та пляшки білого вина, а також сигари, сортом вище тої, яку дав йому начальник в'язниці. Звідти він, не поспішаючи, попрямував на залізничну станцію. Він кинув чверть долара у шапку сліпого, що сидів коло дверей, і сів на поїзд.

Через три години він вийшов у невеличкому містечку близько кордону штату. Він увійшов до кафе якогось Майка Долана та потиснув руку хазяїнові, який самотньо стояв за стойкою.

– Вибачай, що нам не вдалось зробити цього раніше, Джиммі, мій хлопчику, – сказав Майк. – Зі Спрингфілда надійшов протест, і губернатор заноровився. Як живеш?

– Чудово, – сказав Джиммі. – У тебе мій ключ?

Він узяв ключ, піднявся сходами і відімкнув кімнату в глибині будинку. Все лишилось так, як було, коли він пішов звідси. На підлозі ще лежала запонка

Бена Прайса, зірвана з комірця цього видатного детектива, коли поліція взяла верх над Джиммі й арештувала його.

Джиммі відтягнув від стіни складане ліжко, зсунув набір панель і витяг вкритий пилом невеликий чемодан. Він відкрив його і любовно оглянув найкращий набір зломщицьких знарядь у Східних штатах. Це був повний набір, виготовлений з сталі особливого гарту: найновіші зразки свердел, знаряддя для пробивання отворів, коловороти та бури, відмички, лещата, буравчики, а також дві-три новинки, які Джиммі винайшов сам і якими пишався. Понад дев'ятсот доларів коштувало йому виготовити все це у... у тому місці, де виготовляють такі речі для людей його професії.

За півгодини Джиммі спустився вниз та пройшов через кафе. Тепер він був одягнений в елегантний, добре пошитий костюм і ніс у руці обтертий від пилу чемоданчик.

– Маєш щось на увазі? – весело спитав Майк Долан.

– Я? – сказав Джиммі здивованим тоном. – Не розумію. Я представник Об'єднаної нью-йоркської компанії крихких бісквітних печив та пшеничних круп.

Ця заява викликала у Майка таке захоплення, що Джиммі змушений був тут же випити порцію газованої води з молоком. Він ніколи не вживав міцних напоїв.

Через тиждень після того, як було звільнено Валентайна, № 9762, було вчинено майстерний злом сейфа в Річмонді, штат Індіана, причому його автор не залишив ніяких слідів. Викрадено було всього лише вісімсот доларів. Ще через два тижні патентований, вдосконалений, зломостійкий сейф у Логанспорті було відкрито так, наче він був зліплений з глини, і загальна сума втрат становила півтори тисячі доларів у дзвінкій монеті; цінні папери та срібло лишилися незайманими. Цими справами зацікавилась поліція. Тоді раптом трапилось виверження старомодного банківського сейфа в Джефферсон-сіті і з його кратера вилетіло банкнотів на суму близько п'яти тисяч доларів. Втрати набули тепер досить значних розмірів, щоб стати предметом уваги Бена Прайса. Порівняли факти, і з'ясувалась велика подібність методів в усіх цих зломах. Бен Прайс дослідив місця, де були вчинені грабунки, і вирік:

– Це автографи Денді – Джиммі Валентайна. Знову взявся за своє. Погляньте на цей секретний замок – його висмикнули з такою легкістю, наче це не замок, а редиска в сиру погоду. Тільки він має лещата, якими це можна зробити. А дивіться, як чисто пробиті засувки! Джиммі ніколи не просвердлює більше одного отвору. Так, я гадаю, безсумнівно, містер Валентайн. На цей раз він своє відсидить без усяких скорочень строку або цих дурниць з помилюванням. Бен Прайс знав звички Джиммі. Він вивчив їх, розслідуючи спрингфілдську справу. Далекі переїзди, швидкі втечі, ніяких спільників та смак до вищого товариства – все це допомогло містеру Валентайну набути слави злодія, якому щастить уникати кари. Було повідомлено, що Бен Прайс іде по слідах невловимого зломщика, і інші власники зломостійких сейфів відчували себе спокійніше.

Якось після полудня Джиммі Валентайн зі своїм чемоданчиком виліз з поштової карети в Елморі, маленькому містечку, розташованому за п'ять миль від залізниці серед дубових лісів штату Арканзас. Джиммі, схожий на юнака спортивного типу, який тільки-но повернувся додому після навчання в коледжі, попрямував дощаним тротуаром до готелю.

Якась молода дівчина пересікла вулицю, пройшла повз нього та зникла за дверима, над якими висіла вивіска: «Елморський банк». Джиммі Валентайн заглянув їй у вічі, забув, хто він, і став іншою людиною. Вона опустила очі та трохи почервоніла. Юнаки з манерами та зовнішністю Джиммі були рідкістю в Елморі.

Джиммі впіймав за комір хлопчика, який тинявся біля дверей банку, наче був одним з його акціонерів, і почав розпитувати його про місто, підгодовуючи його час від часу десятицентовиками. Через якийсь час дівчина вийшла з таким виглядом, наче їй нічого невідомо про молодого чоловіка з чемоданчиком, і пішла геть.

– Ця молода дівчина, здається, міс Поллі Сімпсон? – спитав Джиммі, вдаючись до невинних хитрощів.

– Ні, – відказав хлопчисько. – Це Аннабел Адамс. Її тато власник цього банку. А навіщо ви приїхали до Елмора? Це золотий ланцюжок? У мене скоро буде бульдог. А є у вас ще десятицентовики?

Джиммі пішов до «Готелю плантаторів», зареєструвався як Ральф Д. Спенсер і взяв номер. Спираючись на стіл, він розповів клерку в готелі про свої плани. Він сказав, що приїхав до Елмора на постійне проживання і збирається зайнятися комерцією. Що чути, скажімо, про торгівлю взуттям у місті? Він думав про взуттєвий бізнес. Чи є якісь можливості?

На клерка справили враження костюм та манери Джиммі. Він сам був чимсь на зразок законодавця мод для не густо позолоченої молоді Елмора, але тепер усвідомлював свої недоліки. Намагаючись зрозуміти спосіб, яким Джиммі зав'язував свою краватку вільним вузлом, він охоче давав інформацію.

Так, повинні існувати непогані можливості у взуттєвій галузі. У місті нема спеціального магазину взуття. Ним торгують мануфактурні та універсальні магазини. Торгівля взагалі йде досить жваво. Він сподівається, що містер Спенсер вирішить залишитися в Елморі. Він переконається, що в їх місті приємно жити, та й люди тут дуже товариські. Містер Спенсер вирішив зупинитись на кілька днів у місті та ознайомитись з умовами. Ні, не треба кликати хлопця, його чемодан досить важкий, він занесе його сам.

Кінець ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, купив полную легальную версию
(https://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=7587670&lfrom=362673004) на
ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard,
Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне
МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек,
бонусными картами или другим удобным Вам способом.